

Erfaringsbaseret læring og begrebet erfaring

* Der er kommet mange bøger og andre udgivelser om erfaringsbaseret indlæring og undervisning i de seneste år. Diskursen om erfaringsbaseret læring bliver mere og mere populær og nogen argumenterer – dog ikke helt overbevisende – for, at det er et postmoderne fænomen. Selv om vi accepterer tanken om det postmoderne, et begreb som i sig selv mangler at blive indholdsdefineret, er der andre grunde til, at erfaring bør komme i fokus netop nu, hvor opmærksomheden omkring voksenundervisning er øget. Voksenundervisningen har jo netop altid lagt vægt på den lærendes tidligere erfaring og på selvstyret læring. Men erfaring bør også komme i fokus på grund af den logiske udvikling i læringsteoriene fra den behavioristiske over den kognitive og til den erfaringsbaserede.

Trods populariteten er der dog kun ganske få, der diskuterer erfaringens natur. Alligevel går vi ud fra, at vi ved, hvad vi taler om, når vi bruger ordet. Det er på sin vis fornuftigt, at vi tager ideen om erfaring for givet; det er selvindlysende, at der er en verden omkring os, og at vi i hele vores bevidste liv tager denne til os. Men måske er det denne 'tage-for-givethed' der forhindrer os i at erkende, at vi bruger ordet i en lang række forskellige betydninger. Hvis vi slår op i en almindelig ordbog, vil vi finde en mangfoldighed af meninger, men alle disse definitioner har dog én ting til fælles – de refererer specifikt til noget helt subjektivt, også hvor de relaterer sig til noget udefrakommende. Men der er en fundamental forskel på de tolkninger som siger, at erfaring er livslang og dem som hævder, at det er episodisk. Vi vil her argumentere for at erfaring er total, men at karakteren af specifikke erfaringer stadig kan forstås i relation til en bevidst opfattelse af tid og sted. Vi må desuden spørge os selv om genstanden for vores erfaring – er

erfaring helt intern eller er der også et eksternt element knyttet til begrebet? Filosofen Michael Oakeshott har sagt det meget tydeligt:

»Jeg foreslår at opretholde det synspunkt, at erfaring er et enkelt hele, inden for hvilket der kan udskilles modifikationer, men hvor man ikke lægger op til endelig og absolut adskillelse; og yderligere at erfaring ikke alene ikke kan adskilles fra tanke, men i sig selv er en form for tanke«. (Experience and its Modes. Cambridge University Press. Cambridge 1933.)

Derfor er erfaring for Oakeshott subjektiv og en form for tanke, men disse tanker er konstruerede og influerede af både vores biografi og af de sociale og kulturelle vilkår, hvor de forekommer. Erfaring er altid 'en verden af ideer', selvom Oakeshott fastholder, at der er to faser i erfaringsprocessen. Den første er det direkte møde med situationen, den anden er en form for medieret erfaring, eftersom mødet bliver kvalificeret og modificeret af de tidligere erfaringer, personen har gjort sig. De to faser kan forekomme samtidig, eller næsten samtidig, selv om vi i visse situationer kan genkalde os specifikke følelser, som vi så reflekterer over på et senere tidspunkt. Endnu før det blev rigtigt accepteret, skrev Oakeshott, at selv vore tanker er konstruktioner. Nu er vi bekendte med ideerne om personlige konstruktioner, de sociale konstruktioner af virkeligheden samt Foucault's påstand om, at vi ofte ønsker at acceptere elitens diskurs (eller konstruktion) og behandle den som faktum, også selv om det går imod vores egne interesser. Som en konsekvens heraf kan vi konstatere, at selv om den indre idéverden altid er social, så vil den aldrig være helt rationel.

Når vi tænker, modificerer vi vores opfattelser af den del af virkeligheden, som vi tænker på, samtidig

med at vi ændrer vores egne erkendelser, så Oakeshott foreslår at tanke 'er den explicitte og bevidste kvalifikation af ens væren'. På kartesisk vis erklærer han derfor, at tanke er 'selv-afsløringen af eksistens', samt at 'der ikke kan finde erfaringsdannelse sted uden tankevirksomhed'. Fra første færd må erfaring derfor ses som et eksistentielt fænomen.

Men den amerikanske filosof John Dewey introducerer også en social pointe, når han foreslår, at der ikke er subjektiv erfaring, der ikke medfører forandring. Han hævder derfor, at det er vilkårene uden for mennesket, der oplever forandringen:

»Erfaringsdannelse sker ikke kun inden i en person. Det foregår også der, eftersom det influerer dannelsen af holdninger til ønsker og formål. Men det er ikke hele historien. Enhver erfaring har en aktiv side, som til en vis grad forandrer de objektive vilkår, under hvilke erfaringerne blev gjort«. (Experience and Education. Collier Macmillan. New York 1938.)

Dewey argumenterer overbevisende for, at enhver erfaring må have et praktisk udbytte, men selv om det ofte er sådan, så findes der eksempler – for eksempel mystikerens ensomme meditation fjernt fra civilisationen og andre mennesker – hvor situationens eksterne vilkår ikke nødvendigvis påvirker den erfaring, som bliver gjort. I eksemplet med mystikeren kan flere tanker være det eneste udbytte. Altså må vi konstatere, at der ikke i alle tilfælde er et praktisk udbytte. Men når der er det, må handlingen i sig selv også være en tankeproces – erfaringen ved at gøre noget er stadig en tankeproces, selv om den ikke altid er dyb og langvarig.

I denne diskussion er det eksplicit anerkendt, at erfaring er eksistentiel – og eftersom den varer hele li-

- vet har der også været et implicit element i denne diskussion: tiden. Hvis erfaring er et hele, er det nødvendigt at spørge, om der overhovedet så er tale om 'erfaring' – kan man for eksempel gøre sig en erfaring?

Mens Oakeshott interesserede sig for erfaring som noget totalt, erkendte han, at hvis nye tanker skulle bide sig fast, måtte der nødvendigvis ske et ophold i erfaringsdannelsen. I modsætning til Oakeshott interesserede den franske filosof Bergson sig for forholdet mellem liv og tid. Bergson argumenterede også for tiden som et hele – han kaldte det varen eller uophørlig tid – som, ganske som en melodi, ikke kan underinddeles selv om vi, når vi tænker på eller taler om tid, nødvendigvis må 'fryse' den, for ellers vil vi knap nå at opleve den.

Det er også som om, der er et skel mellem vores perception af situationen og vores biografi, noget som viser sig med stigende hyppighed i vores moderne samfund, og derfor kan vi ikke tage en situation for givet. Vi bliver opmærksomme på situationen og på tiden, men vores opmærksomhed rettes mod specifikke fænomener inden for vores horisont, eftersom vi ikke kan klappe det hele. Vi fokuserer på noget specifikt og tænker direkte på dem.

Varen, tid, fortsætter uanset om vi er bevidste om det, og det er fordi, der ikke er nogen adskillelse mellem vores biografi og vores opfattelse af en given situation; vi er i stand til at benytte os af situationen og tage den for givet. Selvom vi er bevidste om den, behøver vi ikke tænke over den, så derfor kan vi på en måde skabe afstand til den. Men sker der en adskillelse, behøver vi af flere grunde ikke tænke nærmere over det. Grundene kan være alt lige fra, at vi har travlt med at tænke andre tanker eller med at gøre andre ting, og til at en del af vores undertrykte erfaring afholder os fra at ønske at tænke. På den anden

side kan vi også vælge at reagere på en positiv måde, eller vi kan endda vælge at skabe adskillelsen og i begge disse tilfælde må vi tænke på verden, hvorved vores bevidsthed trænger sig ind i tiden, og vi bliver opmærksomme på de enkelte toner i melodien.

I skæringspunktet mellem Bergson's frosne tid og Oakeshott's standsede erfaring er individer bevidste om egen situation. I disse skæringspunkter oplever vi faktisk tiden og bliver bevidste om, at 'nu' befinder sig i skæringspunktet mellem fortid og fremtid; det er netop på dette punkt af erkendelsen, at der opstår muligheder, som sætter os i stand til at modificere vores eksistens (fortiden), således at læring er i 'nuet' med indflydelse på vores fremtid og dermed bidrager til erfaringshelhed.

Selv en overfladisk gennemgang af litteraturen om erfaringsbaseret læring vil vise, at begrebet erfaring bliver tolket på utallige måder af forskellige forfattere. Jeg vil forsøgsvis udvikle nogle definitioner på både begrebet erfaring og på erfaringsbaseret læring: *Erfaring er den mangfoldighed af måder hvorpå mennesker skaber – eller forsøger at skabe – mening i det, som de bevidst opfatter.*

På baggrund af denne definition af begrebet erfaring kan vi komme med et bud på en definition af erfaringsbaseret læring: Det er en proces, ved hvilken det enkelte, hele individ, er fuldstændig bevidst om en situation og skaber – eller forsøger at skabe – mening i det, det oplever, og herefter forsøger at huske eller omdanne og integrere oplevelsen i deres egen livshistorie/biografi. Biografi er i dette tilfælde en sammenfatning af vores erfaring. Eftersom al ind-

læring starter med erfaring, kan vi nu fremkomme med følgende definition: *Indlæring forekommer når individer, som hele personer, er bevidste om en situation og skaber, eller forsøger at skabe, mening i det, de oplever og derefter forsøger at reproducere eller transformere og integrere oplevelserne i deres egen livshistorie.*

I realiteten genspejler dette Oakeshotts ideer om, at tænkning 'er den explicitte og bevidste kvalifikation af eksistens ved hjælp af en idé'. Ved at integrere processen i vores livshistorier anerkender vi læring som en eksistentiel proces, som kan ses som en bærende kraft i menneskets vækst og udvikling. Denne definition er også en anelse anderledes end den, som jeg har udviklet de seneste år: *Læring er en kombination af processer, hvori det enkelte individ konstruerer og transformerer deres erfaring til viden, færdigheder, holdninger, værdier, anskuelser, følelser og sansninger.*

I ovenstående definition har jeg forsøgt at indeholde den hele person, og jeg har udelukkende brugt begrebet erfaring i den episodiske betydning. Hermed ønsker jeg at lægge vægt på, at det er den hele person, som oplever dette første trin i erfaringsdannelsen, og jeg vil samtidig gerne anerkende, at læring hører til i en verden af ideer, og det man har kaldt 'tavs viden' – det vi ikke kan beskrive præcist, men altid kan genkende.

Dog, ordet 'bevidst' volder stadig problemer, når vi ser på læring. Hvis vi for eksempel ser på praktikere, som anvender deres sædvanlige rutiner, så er de så vant til det, de plejer at gøre, at de knap er bevidste om det, de foretager sig – de gør det næsten automatisk. Hvis de derimod ændrer en smule på deres fremgangsmåde, kan det også synes, som om de gør det uden at tænke: tiden fryses ikke fast og erfarin-

gen fastholdes derfor ikke. Det er som om disse handlinger bliver registreret ubevidst i vores hjerner, uden at vi reflekterer på dem – det er således identisk med den første fase i at integrere handlingen i vores erfaring, hvis vi følger Oakeshott's analyser. Dette betyder dog ikke, at det er uden betydning eller glemt, eftersom det er en af de væsentligste måder, hvorpå vi modtager tavs viden. I disse situationer memorerer vi i underbevidstheden, hvad der sker, uden at vi er opmærksomme på, at det er det, vi gør. Praktisk viden er det, som vi alle oplever til hverdag, hvor så stor en del af vores adfærd baserer sig på den opfattelse, at verden ikke har forandret sig. Vi kan derfor se, at i visse situationer er det muligt at bringe disse 'memoirer' frem i vores bevidsthed – sagt på en anden måde, så husker vi dem og skaber en ny situation i vores sind, som vi bevidst forsøger at huske eller endda ændre, hvorved vi lærer fra en omdannet erfaring. I tidligere arbejder har jeg kaldt dette før-bevidst læring, men det kan også betragtes som en af flere måder at vide noget på.

Et andet spørgsmål, som må udforskes i forbindelse med denne definition, er, om al læring i virkeligheden er erfaringsbaseret, således at termen erfaringsbaseret enten er overflødig eller også har en mere præcis konnotation. Det sidste synes at være tilfældet, eftersom 'experientialister' forstår den erfaring, de refererer til, som værende et 'direkte møde' med verden udenfor, men da vi tidligere har argumenteret for, at erfaring aldrig er et direkte møde, må vi erklære, at der er en fundamental forskel mellem en primær erfaring og en sekundær. Sidstnævnte medieres af andre, for eksempel handler den viden som formidles formelt i auditoriet om fænomener, der ikke kan fornemmes empirisk, hvorimod fænomenerne i primær erfaring kan fornem-

mes og legitimeres både empirisk og pragmatisk af dem, som gør sig erfaringerne. I dette lys er dette et 'direkte møde' med den store vide verden.

Konkluderende kan man sige, at den første fase af erfaringsdannelsen kommer via et møde med verden udenfor, og i det lys er al læring situeret læring. Situationerne ændrer sig, men læringsprocessen forbliver den samme, hvorfor vi kan diskutere selvstyret læring eller tilfældig læring ud fra forholdet mellem de lærende og de situationer, de befinder sig i. Erfaringsbaseret læring hører til i den samme kategori af udtryk, selv om ordet 'erfaringsbaseret' kan synes overflødig. Det at leve handler i det hele taget om erfaringsdannelse. Eller mere præcist kan man sige, at brugen af ordet antyder, at der er andre former for læring, som ikke er erfaringsbaseret, hvorved det menneskelige aspekt af læringsprocessen bliver underbetonet. Måske ser vi det bedst i den måde, hvorpå begrebet livslang læring omfatter hele livet, den totale erfaringsdannelse, men begrebet er blevet beslaglagt af dem, som ønsker at begrænse dets brug til uddannelse og erhvervsrettet træning. I dette tilfælde bliver læring begrænset til erhvervsdelen af viden, færdigheder, holdninger osv. Herved mister begrebet læring noget af dybden i betydningen samt dets eksistentielle basis. Vi bliver derfor nødsaget til at genopdage den eksistentielle basis af læring og se det som grundlaget for vores personlige biografier, drivkraften i vores eksistens og noget, som forekommer i enhver erfaring livet igennem. ▲

Peter Jarvis, Asterisk@dpu.dk
Oversat af Anne Slej Kristensen

Peter Jarvis

er Professor of Continuing Education at the University of Surrey, England, og adjungeret professor i voksenundervisning ved University of Georgia i USA. I dette efterår er han desuden knyttet til Danmarks Pædagogiske Universitet som gæsteprofessor.

Peter Jarvis har hovedsageligt beskæftiget sig med studier i voksenundervisning og livslang læring på sociologisk og filosofisk grundlag. Hans læringsteorier er anerkendt verden over, og hans omtrent tyve bøger og utallige artikler er blevet oversat til mere end tyve sprog. Peter Jarvis er stiftende redaktør for 'The International Journal for Lifelong Education'. Gennem årene har han modtaget mange udmærkelser, blandt andet 'Comenius Award of the European Society for Voluntary Associations' i 1997, samme år som han blev optaget i 'The International Hall of Fame of Adult Education' i Oklahoma, USA.